Усім, хто любить природу й оберігає її багатства

Полювання та риболовля

Всеукраїнська газета
№ 3 (185), БЕРЕЗЕНЬ 2017 р.

- Атака на лося
- Полювання на куницю
- Італійські дубельтівки
- Рушниці Мурата

Народні методи лікування рибою та дичиною

Протягом багатьох років в історії людського розвитку головними видами діяльності були мисливство та рибальство. Продукція мисливства та рибальства становила основну групу продуктів харчування, але не тільки. В умовах обмеженого доступу до офіційної медицини окремі продукти рибальського та мисливського промислів люди використовували як ліки не тільки для себе, але й для домашніх тварин.

Збереглось багато вірувань щодо використання риби в народній медицині та ветеринарії. Зокрема, Я. Шнайдер у праці «Про життя гуцулів з-над Лімниці» та З. Болтарович у праці «Народне лікування українців Карпат кінця XIX — початку XX ст.» писали, що, за повір'ями, на Бойківщині при болях у животі рекомендували вживати сушену рибу. Для лікування лихоманки вживали рибу, яку вибирали з шлунку хижих риб, і вони мали назву «їдниці». Це, зазвичай, були бабці, слижі та інша дрібна риба, яку витягали ще свіжою зі шлунка щук або форелі. Їх пекли або просто давали пити з водою хворому. І. Верхратський вказував, що для лікування хвороб дихальних шляхів радили пити юшку з гольяна звичайного. Ф. Вілкош у праці «Значення ставкових та річкових черепашок для людського харчування» вказував, що для лікування різного роду пухлин населення Надзбруччя використовувало річкові та ставкові мушлі.

Про те, що почервоніння і біль в очах можна було лікувати жиром миня, стоплюючи його на сонці, відзначав Іван Франко у праці «Людові вірування на Підгірю». Також він писав, що для того, щоб позбутися ластовиння, використовували переварену луску форелі: необхідно було просто тричі промити нею обличчя. У праці «Засоби лікування з Болехова» описано, що для лікування задухи та при шлункових спазмах населення вживало спермацет — речовину, яку виділяли з білої жироподібної маси, що містилась в особливій порожнині голови сомів і отримала назву «риб'яче сало». На думку М. Лицура, причини лікувальної здатності риби для тамування болю та зниження високої температури, яку їй приписували, полягали в тому, що, як представник водної стихії, вона постійно протиставлялась вогню.

Фото В. Супруненка

Не менш широка палітра народної медицини стосувалась і ветеринарних аспектів, пов'язаних з використанням рибних продуктів. Зокрема, у праці «Про життя гуцулів з-над Лімниці» Я. Шнайдер та І. Франко описували, що бабців та слижів використовували з лікувальною метою для великої рогатої худоби та для посилення статевого потягу корів. А. Онищук вказував, що потовчені кістки зі святвечірньої риби давали з сіллю худобі, «аби була жвава на пашу». Інформацію про трактування способів використання риби в народній медицині інших слов'янських націй та етносів подано у праці «Традиційне рибальство у внутрішніх водоймах Польщі. Нарис про рибальські способи, інструменти та спорядження: історичний аспект».

Окрім продуктів рибальства в народній медицині Галичини також широко застосовували дичину. Це особливо стосувалось Гуцульщини, де набула великого розповсюдження мисливська магія та повір'я. В. Романюк відзначає, що більшість випадків застосування продуктів мисливства для лікування у другій половині XIX — першій половині XX ст. були пережитками минулого. На думку З. Болтарович, лікування органами тварин — «органотерапія», застосовувалась ще у період Київської Русі.

Як свідчать історичні джерела, особливо широко у народній медицині застосовували борсукове сало. Дослідження В. Романюка показують, що гуцули до цього часу вважають його найкращими ліками від легеневих хвороб. В. Грабовецький відзначав, що за право полювання на Гуцульщині мисливці повинні були сплачувати 4 злотих або ж платили рогами оленя і борсуковим салом.

Подібно до борсукового жиру гуцули застосовували й ведмежий. Його вживання було дещо ширшим. Крім легеневих захворювань ним лікували радикуліти, болі у тілі, натирали болючі місця. Та ведмежа медицина одним тільки жиром не обмежувалася, також використовували для лікування жовч, ведмеже м'ясо, бульйон з якого пили хворі на астму. Досліджуючи це питання, В. Шухевич відзначав, що застосування ведмежого жиру було менш поширеним, ніж борсукового. Слід зазначити аналогічне застосування з лікувальною метою ведмежого й лисячого жиру у бойківській частині Карпат. Дослідники відзначали, що застосування жиру було поширене в усіх етнічних групах Карпат для лікування різноманітних легеневих хвороб: туберкульозу, астми, запалення легень, кашлю, хрипів. Жир пили так або ж з гарячим молоком, інколи додаючи ще мед, а також натирали ним груди, використовували як мазь для загоювання ран, при ревматизмі, болях, наривах, застуді. Білоголовий Дмитро Ілліч (1924 р.н.) з села Криворівня вказував, що для лікування використовували не лише сало ведмедя та борсука, але й оленя, а молоко з салом пили від застуди, салом змащували забиті місця на тілі. Аналогічні описи надає й Волинюк Дмитро Павлович (1930 р.н.) з села Дземброні. Готич Іван Васильович (1924 р.н.) з с. Криворівні відзначав, що борсукове сало за Союзу вони здавали у Верховинську аптеку і за нього платили там 90 рублів за 1 літр. Він також відзначав, що будь-яке сало необхідно топити на воді, а не на вогні, бо на вогні воно втрачає свої лікувальні властивості. З його слів, з ведмедя може вийти від 20 до 50 літрів сала (залежно від якості та розмірів ведмедя), але потрібно бути обережним при його вживанні, бо ведмеже сало може пошкодити людині печінку.

Багаторазово відзначалось, що лікувальні властивості має не лише ведмеже сало, але й його жовч. Ведмежою жовчю лікували паралічі, а ведмежим салом — грижі та покращували пам'ять. Відповідно до народних повір'їв, ведмежий мозок їсти заборонялось, бо від нього можна було збожеволіти.

Окреме місце в народній медицині посідав заєць. Зокрема, у Жидачівському р-ні Львівської обл. лікували за допомогою заячої шкіри дітей від гнійних прищів на шкірі. З. Болтарович у праці «Народна медицина та ветеринарія» вказував, що у другій половині XIX — першій половині XX ст. гуцули та лемки застосовували заячу шкуру для лікування наривів та фурункулів, вказуючи, що цей засіб був виправданим з медичного погляду, оскільки шкура вигрівала нарив, діючи на нього, наче компрес.

У народній медицині знайшлося місце і пернатим. Зокрема, на Гуцульщині хворі на астму пили розсіл з м'яса яструба. У народних повір'ях говорилося, що людині слабість приносять погані звірі, заклята вода, погані очі. Цінними для лікування різних захворювань у XIX ст. вважались і фітобезоари з добутої козулі.

Великий внесок у дослідження мисливських забобонів та повір'їв зробив Юліан Ейсмонд — керівник департаменту мисливства при Міністерстві рільництва Польщі. Він вказував, що наприкінці XVI — початку XVIII ст. дичина грала роль медіума, що відганяє від людей хвороби та смерть. Він відзначав, що оленячий ріг, палений на вогні, є ліком від усіх хвороб, а його серце вживали як ліки від старості та слабості. Серце, настояне на горілці, підсилювало силу серця. А панацеєю від усіх хвороб вважалось копито лося. Якщо на людину нападе хвороба, потрібно дати їй його тримати в руках. Велику лікувальну силу мали й зубрячі роги. Тому з них робили кубки, які оправляють у дорогоцінні метали. Вважалось, якщо людина вип'є отруту з рога зубра, то не отруїться. Для лікування колік слід було застосовувати потерті на порошок та настояні на горілці кабанячі ікла з польовими маками. Вовчі зуби, оправлені у срібло, допомагають дітям, щоб у них безболісно виходили зуби. Висушене вовче серце, розтерте на порошок і додане до пива, виліковує від багатьох захворювань, а висушений вовчий шлунок лікує пухлини, сухоти. Для лікування захворювань, при яких людина відхаркувала кров'ю, готували ліки з вовчої крові, настояної на горілці.

Цілою ходячою аптекою є бобер. Його сало лікує варикоз. Шкіра бобра є помічною для тих, хто має подагру, та паралітиків, а боброва струя в народі й досі вважається чи не панацеєю від багатьох хвороб.

О. Проців